

ראשי פרקים

עמודים	נושא
3-4	מבוא
	א. סקירת הספרות
5-7	1. גורמי האלימות במשפחה ורצח נשים (Femicide) – מבט משווה
7-8	2. השלכות האלימות על בריאות האישה
	ב. חקר המקרה: אלימות ורצח נשים בחברה הערבית
8-12	1. גורמי האלימות בדת, בתרבות ובחברה הערבית/מוסלמית
12-14	2. ערך ה'כבוד' ו'כבוד המשפחה' בחברה הערבית והמוסלמית
14-15	3. הצדקות לרצח על רקע חילול 'כבוד המשפחה'
15-17	4. דרכי התמודדות האישה הערבייה עם אלימות ואיומי רצח
17-20	ג. תכניות התערבות ותפקיד מערכת הבריאות
20-21	סיכום
22-24	ביבליוגרפיה

מבוא

העבודה נכתבת במסגרת קורס על בריאות, אבל בעצם עוסקת במושג הפוך: במוות. ברצח נשים בכלל ורצח נשים ערביות, על רקע חילול 'כבוד המשפחה' (פשע כבוד) בפרט. ובכל זאת, מטרת העבודה היא לבחון לא רק את הגורמים לרצח נשים, אלא את ההשלכות של המתח בו חיות נשים ערביות בימינו, על דרכי התמודדותן עם המתח ועל בריאותן הנפשית והפיזית. מטרה נוספת היא לבחון את תפקיד מערכת הבריאות במניעת רצח נשים ובמצום מקרי האלימות במשפחה.

יש הבדלים משמעותיים בהיקף האלימות כנגד נשים בין המדינות בעולם, אבל המחקר מלמד שהפרשנות ל'כבוד' מתרחבת, סותרת את הציווי הדתי בקוראן ומצמצמת את מרחב החירות של האישה הערבייה באופן המחייב אותה להיות יצרנית בחיפוש דרכי התמודדות עם המתח.

מנתוני קרן UNIFEM עולה שנתוני האלימות ב 2002 כלפי נשים קשים: בדרום אפריקה נרצחת אישה בידי בן זוגה כל שש שעות. בהודו 22 נשים נרצחות בכל יום. בגואטמלה נרצחות כל יום שתי נשים, באקוודור חוות נערות מתבגרות תקיפה מינית ו 37% הותקפו בידי מחנכיהן. במדינות האיחוד האירופי דיווחו בין 40-50% מהנשים על חוויית תקיפה מינית במקום עבודתן, בארה"ב דיווחו על תקיפה מינית 83% נערות בנות 12 עד 16. ברחבי העולם 150 מיליון נערות מתחת לגיל 18 נפגעו מתקיפה מינית (Nowak, 2011).

נתוני רצח נשים (femicide) בעולם מזעזעים אף יותר: בגואטמלה נרצחות מאז 2006 בכל שנה כ 500 נשים), רבות לאחר שנאנסו ועונו. בעיר גואידד חוארז בגבול מקסיקו-ארה"ב נרצחו באכזריות 400 נשים בטווח של 25 שנים. בארה"ב כונו ב 2016 שני מקרי ירי המוני בבתי ספר לפגיעה בתלמידות בלבד ועוד (World health organization, 2013).

בישראל, הנתונים מלמדים שבין השנים 2013-2016 נרצחו 113 נשים מתוכן, 53% לא יהודיות (יכימוביץ כהן, 2018), שכ 80% מהקורבנות דיווחו בעבר למערכת הבריאות על האלימות נגדן, שכמחצית מהקורבנות היו מוכרות לשירותי הרווחה וכשליש התלוננו במשטרה בטרם הרצח (בניטה, 2017). ואף על פי כן הרצח לא נמנע. בנוסף, כ 75% (9,000 מתוך 12,000) תיקי אלימות במשפחה נסגרו בשנים אלה כאשר 87% נסגרו מחוסר ראיות, 12% נסיבות העניין אינן מצדיקות המשך חקירה, או הגשת כתב אישום (יכימוביץ כהן, 2018).

מנתונים אלה עולה שנשים ערביות נרצחות בתדירות גבוהה יותר מאשר יהודיות, שמחציתן נרצחות גם אחרי שהן פנו למערכת הבריאות ואחרי שהתלוננו במשטרה על אלימות מתמשכת ושרוב תיקי התלונה נסגרים ללא טיפול. המתח הברור שהתופעה מעמיסה על האישה הערבייה מעלה את

א. סקירת הספרות

1. גורמי האלימות במשפחה ורצח נשים (Femicide) – מבט משווה

את האלימות כלפי נשים ניתן לנתח על בסיס תיאוריות ביולוגיות, שמעריכות שיש קשר בין מבנה גנטי וגורמים ביולוגיים (כמו מוליכות חשמלית של העור, שמקורה בתקלה בפעילות מערכת העצבים האוטומטית), לבין התנהגות אלימה של הפרט. על פי תאוריות אלה, התוקפנות היא דחף המעוגן ביולוגית ואינו נתון לשיפוט האדם, ליכולתו להתערב או לשנות את המצב (עלי, 2014). על פי ההסבר הגנטי מדובר בתכונה מולדת שמושפעת מגורמים התפתחותיים פנימיים: נוירולוגיים, אנדוקרינולוגיים, פיסיוולוגיים ונפשיים.

יש גם הסבר פסיכודינמי לתוקפנות והוא מבוסס על יצר הרסני בשל הדחיקת אינסטינקטים כמו דחפים מיניים. יש הסבר סוציולוגי לתוקפנות והוא נשען על תנאים חברתיים שיוצרים דפוס התנהגות אלימים. יש הסבר אינטראקציוני לתוקפנות, לפיו תחושות תסכול וקיפוח של היחיד באינטראקציות שלו עם הסביבה (ריבלין, 2020).

קיימת גם אלימות כלכלית – המוגדרת כמצב בו אדם שולל מבת זוג גישה למשאבים כלכליים ומשתמש בכך ככלי להפעלת כוח ושליטה, יצירת בידוד חברתי, פגיעה בעצמאות ואיום על בת הזוג. בנוסף, גרימת נזק לרכוש, הגבלת גישה למשאבים כספיים, להשכלה או לשוק העבודה, או אי עמידה במחויבות כמו תשלום מזונות (כימוביץ-כהן, 2018). רנן-ברזילאי ואח' (2016) טוענים שיש להסתכל על האלימות הכלכלית לא רק מהזווית הפמיניסטית (הכסף כאמצעי שליטה מגדרי) אלא כגורם מכונן עי הבנייה חברתית של גבריות וגברים כתוקפניים וכמופקדים העיקריים על כלכלת המשפחה. הם מציעים שהבנת הגורמים הקשורים לכינון הגבריות (ושליטה כספית היא אחד מהם) תאפשר למתן את המאפיינים של שליטה כלכלית ואלימות המצויים היום בכינון הגבריות.

בשונה מהעבר, אלימות במשפחה (אלמ"ב) מוכרת היום כבעיה חברתית רחבה ולא כבעיה פרטית-אישית השייכת לתא המשפחתי. בשונה מהעבר היא כוללת ביטויים של אלימות גופנית, מינית, כלכלית, רוחנית, משפטית, הגירתית ונפשית, בידוד חברתי והטרדה מאיימת (רובן-קופר, 2019). העיסוק בבעיית האלמ"ב אינה רק תיאורטית, אלא מעסיקה את מוסדות המדינה המגוונים, בראשם את שירותי הבריאות והרווחה, בהתייחס למאפיינים ייחודיים של מיעוטים, זמינות והתאמה של שירותי הרווחה והבריאות, עמדות המיעוט כלפי חברת הרוב ומוסדותיה, עמדות קבוצת הרוב והמטפלים כלפי קבוצות המיעוט (יוזמות קרן אברהם, 2014).

היקף תופעת רצח הנשים בעולם הוביל את דיאנה ראסל להטביע ב 1976 את המושג התיאורטי Femicide. מושג שהפך ב 1992 לבסיס תיאורטי ולמחקר משווה על אלימות כלפי